

Gazieva Sulkhiya
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Jahon iqtisodiyoti kafedrasida o'qituvchisi
E-mail: sulya_@mail.ru

**O'ZBEKISTONDA ISHCHI KUCHI
MIGRATSIYASINI RAQAMLASHTIRISH.
XORIJYIY SHARQ MAMLAKATLARI TAJRIBASI**

**ОЦИФРОВКА ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ.
ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ ВОСТОЧНЫХ СТРАН**

**DIGITIZATION OF LABOR MIGRATION IN UZBEKISTAN.
EXPERIENCE OF FOREIGN EASTERN COUNTRIES**

Annotatsiya. Mehnat bozorining kelajagi bir qancha omillarga, xususan, uzoq muddatli innovatsiyalarga va demografik o'zgarishlarga bog'liq. Biroq, kelajakda texnologik o'zgarishlarning asosiy omillaridan biri raqamlashtirish va bu rivojlanishning markazida raqamli mantiqiy sxemalarni va undan kelib chiqqan texnologiyalarni, shu jumladan kompyuter, smartfon va Internetni ishlab chiqarish va ulardan foydalanish hisoblanadi. Xususan, smart avtomatlashtirish, umumiy ish o'rinlarini yo'qotilishiga olib kelmasada, lekin bandlik tuzilmasida ya'ni sohalar, kasblar, ko'nikmalar, vazifalar va majburiyatlarda sezilarli o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Ushbu maqolada jahonda mehnat migratsiyasini raqamlashtirishni rivojlantirish va uni O'zbekistonda amalga oshirish masalalari tadqiq etilgan. Dunyo tobora raqamli texnologiyalarga tayanib borayotganligi sababli, raqamlashtirish mehnat migratsiyasini boshqarish va himoya mexanizmlarida ham muhim rol o'ynashi mumkin

Kalit so'zlar. Raqamlashtirish, mehnat, migratsiya, boshqaruv, raqamli texnologiyalar, O'zbekiston.

Abstract: The future of labor market depends upon several factors, long-term innovation and the demographic developments. However, one of the main drivers of technological change in the future is digitalization and central to this development is the production and use of digital logic circuits and its derived technologies, including the computer, the smart phone and the Internet. Especially, smart automation will perhaps not cause overall job losses but may lead to considerable shifts in the structure of employment, e.g. regarding industries, occupations, skills, tasks and duties. In this article are researched the questions of the development of digitalization of labor migration in the world and how to implement this experience in Uzbekistan. As the world is increasingly relying on digital technology, digitalization can also play an important role in labor migration governance and protection mechanisms.

Key words. Digitalization, labor, migration, management, digital technologies, Uzbekistan.

Аннотация: Будущее рынка труда зависит от нескольких факторов, долгосрочных инноваций и демографических изменений. Тем не менее, одним из главных драйверов технологических изменений в будущем является цифровизация, и центральным элементом этого развития является производство и использование цифровых логических схем и производных от них технологий, включая компьютер, смартфон и Интернет. В частности, интеллектуальная автоматизация, возможно, не приведет к общей потере работы, но может привести к значительным изменениям в структуре занятости, например, относительно отраслей, профессий, навыков, задач и обязанностей. В данной статье исследуются вопросы развития цифровизации трудовой миграции в мире и способы применения этого опыта в Узбекистане. Поскольку мир все больше полагается на цифровые технологии, цифровизация также может играть важную роль в механизмах управления и защиты трудовой миграции.

Ключевые слова. Цифровизация, труд, миграция, управление, цифровые технологии, Узбекистан.

KIRISH

Hozirgi kunda ko‘plab Sharqiy mamlakatlar mehnat bozorida turli xil noqulayliklarga duch kelmoqdalar va ushbu mamlakatlarda ishsizlik darajasi sezilarli darajada oshib bormoqda. Bundan tashqari, ushbu mamlakatlar mehnat bozorida bir qator tarkibiy va ijtimoiy muammolarga duch kelishmoqda. Ko‘p hollarda kompaniyalar yuqori ixtisoslashgan, malakali, xalqaro miqyosda tan olingan ko‘nikma va qobiliyatlarga ega ishchilarni talab qiladigan bo‘sh ish o‘rinlarini to‘ldirishda qiyinchiliklar haqida xabar berishadi. Ishsizlarning «asosiy yadrosi» ga mansub shaxslar uchun ish topish yanada qiyinlashmoqda. Shunday ishchilar borki, ularning hozirgi ish o‘rni, na bilim saviyasi, na barqarorligi va na maoshi nuqtai nazaridan qoniqtiradi. Mehnat bozoridagi bu kabi tarkibiy muammolarni G‘arb mamlakatlarining aksariyatida yoki deyarli barchasida uchratish mumkin. Ushbu muammolar qisman mehnat bozoridagi hujjatlashtirish, ro‘yxatga olish, nazorat qilish va monitoring jarayoni bilan bog‘liq. Xalqaro mehnat tashkiloti asosiy tashabbus sifatida yangi texnologiyalarga asoslangan migratsiya siyosati – Dastur 2030 ni olib boradi, bu dastur yo‘qotishlar, qochqin bo‘lish va inson qadr-qimmati kamsitilishini oldini olish uchun mehnat integratsiyasini saqlab qolishga imkon beradi.

Mehnat migrantlari chet elga ketishdan oldin, ketish chog‘ida va undan keyin ham xizmatlardan foydalanish, tajriba almashish yoki bir-birlari bilan, o‘z yaqinlari, oilalari va do‘stlari bilan bog‘lanish uchun ilova va raqamli platformalardan foydalanadilar. Ular ko‘payib borayotgan mehnat migrantlari uchun migratsiya jarayonini soddalashtirish, xavfsizlashtirish va tezlashtirish uchun ulkan imkoniyatlarni taklif qilmoqda.

TADQIQOT USULLARI

Ushbu maqolada xorijiy sharq migratsiya jarayonini raqamlashtirishning kontseptual va tarkibiy yondashuvi bilan sifatli tadqiqot metodologiyasi qo‘llanilgan. Asosiy ma’lumotlar to‘plami sifatida Sciencedirect, Xalqaro Mehnat Tashkiloti hisobotlari, rasmiy veb-saytlar va zamonaviy xalqaro migratsiya tendentsiyalari to‘g‘risidagi ma’lumotlari o‘rganildi.

TADQIQOT DOIRASI

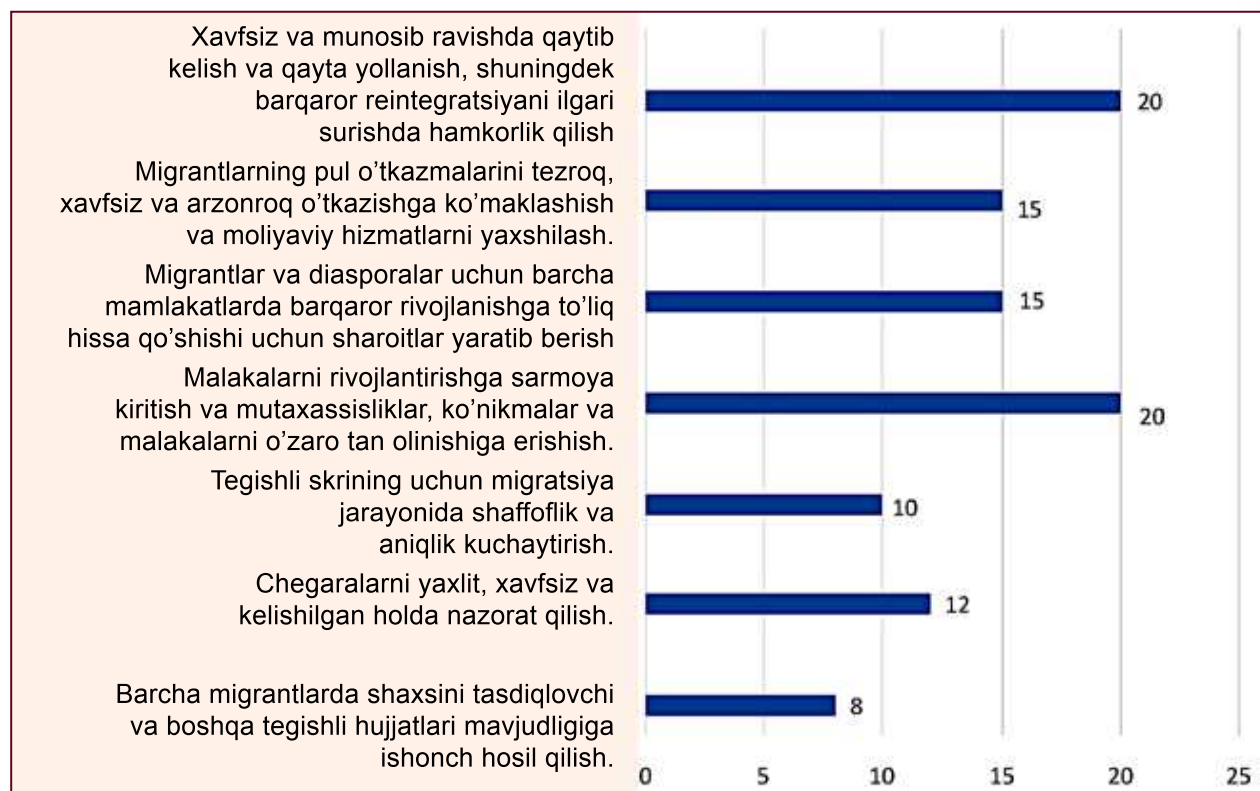
Ushbu tadqiqot doirasida yangi raqamli texnologiyalar asosida xavfsiz migratsiyaning xalqaro harakati amaliyoti, jumladan o‘qitish va nazorat qilish, xavfsiz ish jarayoni,

maslahatlar berish, salomatlik holati va rahbariyatning majburiyati kabi masalalar taklif qilingan. Mustaqil o'zgaruvchi sifatida migratsiya jarayonini raqamlashtirish darajasi va unga bog'liq o'zgaruvchi sifatida ushbu jarayonni tarkibiy va tashkiliy boshqarish ko'rib chiqilishi mumkin.

TADQIQOT NATIJALARI

Raqamli migratsiyani boshqarish platformalari rasmiy ishga joylashish jarayonlari natijasida kelib chiqadigan xarajatlar va vaqtni kamaytirishga yordam beradi, aynan mana shular ko'plab erkak va ayollarni norasmiy, hujjatsiz va havfli kanallar orqali migratsiya qilishiga majbur qiladi. Hukumatlar, ishchilar va ish beruvchilar, tashkilotlar va boshqa manfaatdor tomonlar o'zlarining mehnat migratsiyasi dasturlari, tizimlari va boshqaruvida raqamli texnologiyalardan foydalanmoqdalar. Fuqarolik jamiyati tashkilotlari va boshqa xususiy va jamoat tashkilotlari mehnat migrantlariga turli xil yordam xizmatlarini taklif etadigan raqamli platformalarni ishlab chiqmoqdalar.

Migratsiyani nazorat qilish oson ish emas. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy ishonch yoki jamoatchilik fikrini o'rganish so'rovlari kunlik ma'lumotlar asosida yig'iladi, biroq buni migratsiya statistikasiga qo'llab bo'lmaydi. Bu holatda aholini ro'yhatga olish, aholi registrarlari va vaqti-vaqti bilan maxsus tadqiqotlar natijasida olingan ma'lumotlar ko'pincha eskirgan bo'ladi va mamlakatlar bo'yicha mos kelmaydi. Muammo shundaki, ma'lumotlarning yetishmasligi siyosatchilarga migratsiya oqimlarini boshqarish uchun o'z vaqtida va izchil strategiyalarni ishlab chiqishga imkon bermaydi.

1-rasm. Xavfsiz, tartibli va doimiy migratsiya¹ uchun global shartnoma (GCM)da raqamli texnologiyalar.

¹ M a n b a: ASEAN (Janubi-Sharqiy Osiyo xalqlari uyushmasi) mehnat muhojirlari uchun munosib mehnatni targ'ib qilishni raqamlashtirish (7-bet)

Shu sababli tadqiqotchilar ijtimoiy tarmoqlarga foydalanuvchi yaratgan katta hajmdagi ma'lumotlardan so'nggi migratsiya tendensiyalarini kuzatish vositasi sifatida murojaat qilishmoqda. So'nggi yillarda ushbu metodologiyaga bag'ishlangan ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. So'nggi ma'lumotlardan biri shu yilning boshida NYCning Queen kolleji, Dohaning Qatar hisoblash ilmiy-tadqiqot instituti va Stenford universiteti olimlari tomonidan nashr etilgan «Twitter ma'lumotlaridan xalqaro va ichki migratsiya shakllarini aniqlash»da keltirilgan. Unda olimlar OECD (Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti) mamlakatlarida ommaga taqdim etilgan geolokatsion tvitlarga asoslanib geografik harakatchanlik ko'rsatkichini ishlab chiqishga harakat qilishdi [1].

Texnologiyalar mehnat migratsiyasini yanada xavfsiz, samaraliroq va oshkora qilish uchun katta imkoniyat yaratadi, raqamlashtirish esa, har qanday vosita kabi, xavflarni, qiyinchiliklarni va texnologik yutuqlarning teng taqsimlanmasligini o'z ichiga oladi.

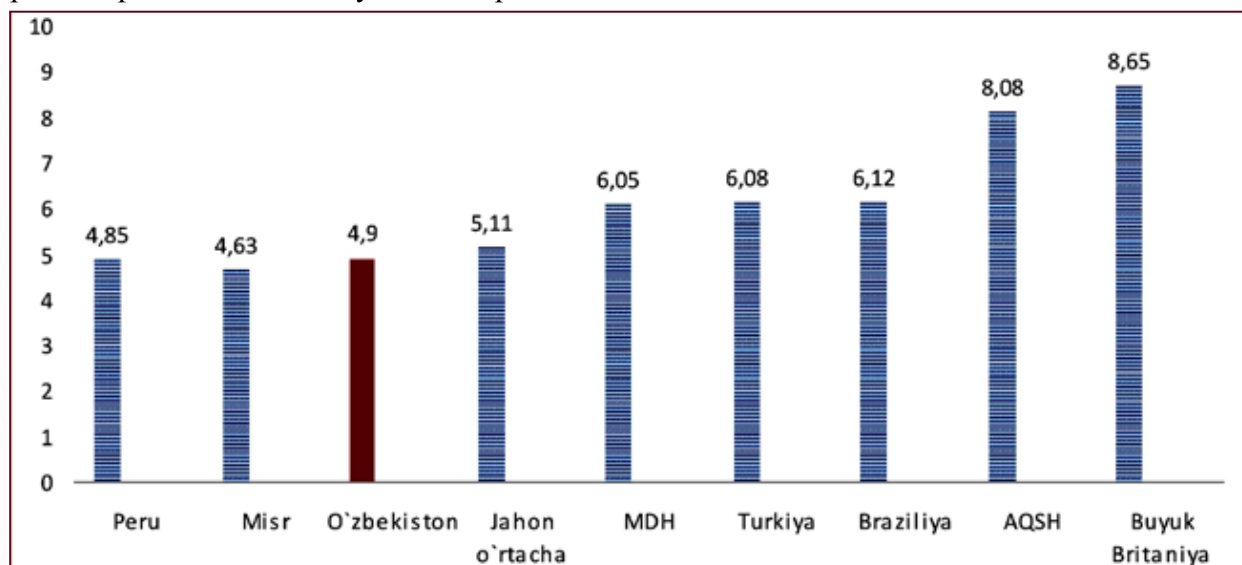
1 - j a d v a l

Mehnat bozorini raqamlashtirishning afzalliklari va kamchiliklari

Afzalliklari	Kamchiliklari
Raqamli texnologiyalar mehnat migratsiyasini boshqarish tizimini samaraliroq va oshkoraligini ta'minlashda foydali vosita bo'lishi mumkin.	Texnologiyadan teng foydalanish imkoniyati yo'qligi.
Ulanishni oshirish.	Ishonchsiz onlayn ma'lumotlar va xizmatlar.
Mehnat migrantlariga sifatli xizmatlar va ma'lumotlarni taqdim etish.	Shaxsiy ma'lumotlar va onlayn maxfiylik haqida himoya yo'qligi

Migrant ayollar va erkaklar uchun munosib mehnatni va yaxshi sharoitlarni ta'minlash uchun, u xavflarni va kutilmagan salbiy ta'sirlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilishi, qo'llanilishi va maqsadli ishlatilishi kerak.

ASEAN mintaqasidagi ko'plab hukumatlar migratsiya jarayonining turli tomonlarini boshqarish va mehnat migrantlariga xizmat ko'rsatishni boshqarish uchun raqamli boshqaruv tizimlari va ma'lumotlar bazalarini yaratdilar. Boshqaruv tizimlari chet elda ishlash uchun ishchilarni jalb qilish va ma'muriy jarayonlarni osonlashtirish, shuningdek, mehnat migrantlarining shaxsiy profillarini boshqarish, xizmatlardan foydalanish va muhojirlarni qo'llab-quvvatlash uchun yaratilmoqda.

2-rasm. AKT rivojlanish indeksi [5].

Migrant hujjatlari (shu jumladan shartnomalar) saqlanadigan onlayn-omborxonalar, ijtimoiy yordam jamg'armasi badallarini olish uchun arizalarni qabul qilish va onlayn shikoyatlarni qabul qilish mexanizmlari migrantlarga o'zlarini himoya qilish yoki ular paydo bo'lganda muammolarni boshqa yo'l bilan hal etish uchun vaqt va pulni tejashga imkon beradi. Bundan tashqari, ishga joylash va ma'muriy jarayonlarni raqamlashtirish migratsiya davrining barcha bosqichlarida shaffoflik va hisobdorlikni oshiradi. Raqamli platformalar shartnomalar yoki «raqamli iz» larni qayd etishda foydali ekanligi isbotlandi. Bu, ayniqsa, mehnat migrantlari, ishga yollovchilar va ish beruvchilar ishonishi mumkin bo'lgan dalillarni taqdim etish orqali shartnomani almashtirish yoki to'lovlarni to'lash kabi muammolarni hal qilishda juda foydali bo'lishi mumkin [4]

AKT rivojlanishi indeksi bo'yicha O'zbekiston 170 dan ortiq davlat ichida 103-o'rinni egallab turibdi, masalan, Misrdan oldinda, ammo Turkiya va Braziliyadan keyin.

O'tgan yilning oktyabr oyidan boshlab xorijda mehnat migratsiyasida bo'lgan o'zbekistonliklarga yordam beradigan yangi tizim ishga tushirildi. Tizimda ro'yxatdan o'tgan mehnat muhojirlari chet elda qiyin vaziyatga tushib qolgan va yordamga muhtoj bo'lganlar Mehnat-migratsiya dasturi orqali yordam so'rab agentlik bilan bog'lanishlari mumkin.

Raqamlashtirish, shuningdek, ish bilan ta'minlashda sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Endilikda malakali kasblarni dunyo miqyosida ham ancha osonroq topish mumkin bo'lib, bu ish o'rinlari vaqtinchalik va tabiatiga ko'ra bir-biridan farq qiladi. Ishchilar raqamli iqtisodiyot-da istalgan vaqtda va istalgan joydan ishtirok etishlari mumkin.

Migratsiya O'zbekiston iqtisodiy kelajagining muhim tarkibiy qismidir, chunki undan past malakali va yuqori malakali ish o'rinlaridagi bo'shliqlarni to'ldirish uchun allaqachon foydalanib kelinmoqda. Raqamlashtirish ikkalasiga ham ta'sir qiladi. Migratsiya uzoq vaqtdan beri odamlarning bir joydan ikkinchi joyga jismoniy harakati sifatida qaralsa-da, biz hozirda virtual mehnat migratsiyasining bir shakliga guvoh bo'lmoqdamiz. Ish onlayn sarmoya, ishchi kuchi va axborot oqimi orqali milliy chegaralarni kesib o'tmoqda.

2 - j a d v a l

O'zbekiston mehnat bozori [6]

Ko'rsatkich	2010	2013	2016	2019-Q3*
Ish bilan band aholi soni (o'rtacha davr)				
Iqtisodiy faol aholi (ming kishi)	12286,6	13163,0	14022,4	14946,2
shundan ish bilan ta'minlanganlar (ming kishi)	11628,4	12523,3	13298,4	13608,8
Iqtisodiy faoliyat bo'yicha bandlik				
Qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi	3118,1	3402,1	3646,7	3653,4
Sanoat	1605,7	1703,1	1802,4	1820,5
Qurilish	1033,7	1144,0	1263,6	1238,7
Savdo	1235,6	1342,0	1452,4	1461,6
Tashish va saqlash	509,9	570,2	638,2	663,5
Ta'lim	1102,0	1104,0	1105,6	1154,1
Sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish	596,2	599,5	601,6	620,7
Boshqa faoliyatlar	2427,2	2658,4	2787,9	2996,3
Iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandlik (xususiy va davlat)				
Davlat sektori	2410,2	2341,1	2330,4	2542,2
Nodavlat sektor	9218,2	10182,2	10968,0	11066,6
shundan ishsizlar, mehnat agentliklarida ro'yxatdan o'tganlar	16,2	5,4	5,0	34,7

M a n b a: www.stat.uz

Afsuski, ushbu onlayn mehnatning ahamiyati unchalik yaxshi o'rganilmagan, sababi an'anaviy mehnat statistikasi onlayn platformalar orqali amalga oshiriladigan ishlarni o'lchash uchun mos kelmaydi. Bu ko'pincha «savdo», «subpudrat» yoki «autsorsing» deb tushuniladi; «mehnat migratsiyasi» sifatida emas. Barcha o'zgarishlar siyosatchilar va statistiklar uchun deyarli sezilmaydi (2- jadval).

MUHOKAMALAR

Onlayn gig-iqtisod uchun yaratilgan birinchi iqtisodiy ko'rsatkichlardan biri bu Onlayn mehnat indeksidir, u Oksford universiteti tadqiqotchilari tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, onlayn mehnat loyihalarini kuzatib boradi. So'nggi bir yil ichida Indeks quyida ko'rsatilgandek tez va o'zgaruvchan o'sishga erishdi. Onlayn vakansiyalarning eng katta manbalari (2016 yil sentyabr holatiga) AQShda (dunyo miqyosida 52%), undan so'ng Buyuk Britaniya 6,3%, Hindiston 5,9%, Avstraliya 5,7% va Kanada 5% dir. Ajablanarlisi shundaki, bunday o'sish an'anaviy mehnat bozorining turg'unlik sharoitida ro'y berdi. [7]. Shunisi e'tiborga loyiqki, dasturiy ta'minotni ishlab chiqish, texnologiya, ijodiy va multimediya vazifalari kabi sohalarda malakali ishlarga talab yuqori bo'ldi. Bu nafaqat mehnat kelajagini o'zgartiradigan avtomatlashtirish, balki raqamlashtirish va virtual mehnat migratsiyasidir. Bizning hozirgi tizimdagi ko'plab farazlar qayta ko'rib chiqilishi maqsadga muvofiq.

Ehtimol, migratsiya haqidagi farazlarimizning munozarali jihatlari mavjuddir. Bir vaqtlar nazorat qilinadigan milliy chegaralar sifatida qabul qilganimiz, biz tan olishni istaganimizdan ko'ra ko'proq o'tkazuvchandir. Bu har kuni bizning milliy chegaralarimiz orqali bemalol o'tadigan juda ko'p ma'lumotlar, kapital va axborot bilan tasdiqlanadi. Shunga o'xshab, barcha migrantlar ham asosiy maqsad sifatida fuqarolikka ega bo'lishga intilmaydilar. Ishchilar tarkibiga o'zlarini mobil va global deb biladigan, transmilliy o'ziga xoslikka ega bo'lgan yosh mutaxassislar kiradi. Ular yangi pasportgacha bo'lgan sayohat qilish bilan kifoyalanmasdan, mamlakatlar o'rtasida harakatlanish imkoniyatiga ega bo'lishni xohlaydilar.

Harakatchanlikning kuchayish (virtual va jismoniy) tendensiyasi siyosatchilar uchun hal qiluvchi omil bo'lishi kerak. Agar mehnat safarlari qisqa va tez-tez bo'lib tursa, viza olishga ketadigan vaqt undan ko'ra uzoqroq davom etmasligi kerak. Agar bo'lg'usi ishchilar yollanma ishchi bo'lmasa yoki bir nechta joyda ishlasa, u holda bir ish beruvchiga bog'lab qo'yilgan vizaga ega bo'lish yoki ish sharoitlari o'zgargani sari, mehnatni o'zgartirishdagi muammolar ishchi kuchi harakatchanligi uchun istalmagan to'siqlarni keltirib chiqaradi. Xodimning ilgari ishlagan ko'plab ish joylarini hujjatlashtirish uchun ham hujjatlar qayta ko'rib chiqilishi kerak bo'lishi mumkin. Agar o'z-o'zini ish bilan band qilgan tadbirkorlar yangi iqtisodiyotning asosiy qismiga aylanib qolsa, ular siyosat nuqtai nazaridan qanday yondashadilar? Hukumat asosan ish beruvchilarning ma'lumotlariga tayanadi va ularga qanday ko'nikmalar talab qilinishini tushuntirishda yordam beradi. Va startup kompaniyalar tobora muhim ahamiyat kasb etayotgan bir paytda, hozirgi vaqtda kichik (va mintaqaviy) korxonalarda malakali ishchilarni homiylik qilishga xalaqit beradigan byurokrtiyani qanday o'zgartirish mumkin?

Kimlar kim tomonidan yollanayotgani va qiymat qayerda yaratilayotgani kabi malaka bo'yicha bo'shliqlar to'g'risidagi holatlar ish beruvchilar, ta'lim va migratsiya toifalari bo'yicha samarali siyosatni ta'minlash uchun juda muhimdir. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, «Internet» va texnologiyaga asoslangan xizmatlar qiymatining aniq o'lchovi hali ham mavjud emas. Raqamli tovarlarning noyob tabiati ularni kuzatib borishni qiyinlashtirmoqda. Yangi tendensiyalarni nazorat qilish va kuzatib borish uchun vositalarni yaratish ustida kimlar ishlamoqda? Raqamli asrda qanday ma'lumotlarni to'plashimiz haqida yetarlicha o'ylayapmizmi?

To'rtinchi sanoat inqilobi bizning hayotimizni qay darajada o'zgartirishi to'g'risida turli xil fikrlar mavjud. Biroq bu kelajakni bashorat qilish haqida emas. Gap ertangi kunga tayyor bo'lish uchun bugungi taxminlarni tekshirish haqida ketmoqda. Kelajak uchun xos bo'lgan murakkablik va noaniqliklarni hisobga olgan holda, bitta strategiyani tanlash va uning ishlashini kutib o'tirish mantiqqa ziddir. Hukumat doimiy tajriba, o'qitish va moslashtirishga imkon beradigan yechimlar portfelini amalga oshirib borishi kerak. Noaniqlikni tan olish va tajribalar portfelini yaratish biror bir strategik yo'nalish yo'qligini anglatmaydi. Bu real vaqt rejimidagi fikrlarga asoslanib, o'zi uchun o'rganishi mumkin bo'lgan tizimni yaratishni anglatadi. Muvaffaqiyatsizliklar bir necha oylar davomida emas, balki o'nlab yillar davomida ro'y berishi mumkin, ammo bizda ko'plab muammolarni hal qilish va tezkor o'rganish imkoniyatlari bor.

Yagona ma'lumotlar bazasi 2019-yil avgust oyida chet elda vaqtincha mehnat faoliyati bilan shug'ullanuvchi mamlakat fuqarolarini himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish to'g'risida farmonni imzolagan. Bu albatta O'zbekiston Prezidentining tashabbusi bilan yaratildi. Ushbu hujjat Yagona milliy mehnat tizimi ma'lumot tizimida tashqi mehnat migratsiyasi to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan Mehnat-migratsiya dasturiy ta'minotini ishga tushirishni ko'zda tutadi [8].

Ta'kidlash joizki, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisning Senatiga va Qonunchilik palatasiga qilgan murojaatida 2020-yilni «Ilm-fan, ta'lim va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili» deb e'lon qildi. Markazning ochilishi davlatimiz rahbari tomonidan ushbu sohada ilgari surilgan ulkan maqsadlarga erishish yo'lidagi yana bir qadamdir.

MIGRANTLAR MEHNATINI BOSHQARISHNI RAQAMLASHTIRISH:

- ▶ Hukumatlarni ishga joylashtirish bilan bog'liq ma'muriy jarayonlarni osonlashtirish uchun ma'lumotlar boshqaruv bazasini yaratishga va migratsiya davrida mehnat muhojirlari uchun qo'llab-quvvatlash xizmatlarini, shu jumladan huquqiy qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy yordam va onlayn o'qish imkoniyatlarini boshqarishga undash;
- ▶ Ma'lumotlarni boshqarish bazasida mehnat shartnomalari, to'lov hujjatlari yoki tibbiy ma'lumotnomalar kabi muhim hujjatlarni migrant ishchilarning shaxsiy profillarida saqlash uchun «raqamli iz» deb nomlangan yozuvni yaratish;
- ▶ Mehnat migrantlariga shaxsiy profillarini tekshirish, hujjatlarni rasmiylashtirish va onlayn xizmatlaridan foydalanish uchun ma'lumotlar bazasi bilan birgalikda «yagona oyna» xizmat ko'rsatish markazlari, ilovalar va elektron kartalarni yaratish;
- ▶ Platformalar xususiy kompaniyalar yoki davlat sub'ektlari tomonidan ishlab chiqilgan va boshqarilayotganidan qat'i nazar, mehnat migrantlarining shaxsiy hayoti va onlayn xavfsizligini himoya qilish maqsadida ma'lumotlarni yig'ish, foydalanish va almashishni tartibga solish va nazorat qilish;
- ▶ Raqamli xizmatlarni ishlab chiqish va undan foydalanish bilan bog'liq harajatlarni mehnat migrantlari qoplamasligini ta'minlash;
- ▶ Mehnatni nazorat qilish va huquqbuzarliklar to'g'risida xabar berish uchun baliq ovlash qayiqdari va plantatsiyalar kabi yetib borish qiyin bo'lgan ish joylarida aloqani yaxshilash;
- ▶ Raqamli vositalarni ishlab chiqish va ulardan foydalanish imkoniyatlarini oshirish uchun mehnat migratsiyasi boshqaruvida band bo'lganlarning salohiyatini oshirish;

- ▶ Operativ muvofiqlashtirish va muammolarni hal qilish uchun O‘zbekistonda umumiy axborot tizimlaridan foydalanishni kuchaytirish, masalan: shikoyatlarni hal qilishni tizimini kuchaytirish;
- ▶ Migrant ishchilarni boshqarishda hukumatlar va kasaba uyushmalarini qo‘llab-quvvatlash uchun fuqarolik jamiyati tashkilotlarining rolini kuchaytirish..

ASOSIY NATIJALAR

Migratsiyaning texnologiyaga asoslangan harakatchanlik siyosati asosiy imkoniyatlar va manfaatlarga kelsak, ular quyidagicha bo‘lishi mumkin:

- 1. Raqamli boshqaruv tizimlari:** samaradorlik va oshkoralikni oshirish;
- 2. Ishga qabul qilish platformalari:** xarajatlarni kamaytirish, hisobdorlikni oshirish;;
- 3. Xabar almashish ilovalari va ijtimoiy media:** Axborot almashinuvi, muloqot va xizmatlarni yaxshilash;
- 4. Mobil to‘lov tizimlari:** pul o‘tkazmalari va moliyaviy xizmatlar bilan bog‘liq xarajatlarni hal qilish;
- 5. Mehnatni nazorat qilish va hisobot berish uchun raqamli vositalar:** Muvofiqlikni yaxshilash.

TAKLIF VA TAVSIYALAR

- ▶ Mamlakatlarda ishga qabul qilish va joylashtirish bilan bog‘liq ma‘muriy jarayonlarni yengillashtirish uchun ma‘lumotlar bazasini yaratishga rag‘batlantirish;
- ▶ Ma‘lumotlar bazasida mehnat shartnomalari, to‘lov hujjatlari yoki tibbiy ma‘lumotnomalar kabi muhim hujjatlarni saqlanishi uchun imkoniyat yaratish;
- ▶ Mehnat muhojirlarining shaxsiy profililarini tekshirishlari uchun ma‘lumotlar bazasi bilan birgalikda universal «yagona oyna» xizmat ko‘rsatish markazlari, ilovalar va elektron kartalarni yaratish;
- ▶ Bunday platformalar xususiy kompaniyalar yoki davlat subyektlari tomonidan ishlab chiqilgan va boshqarilayotganidan qat‘i nazar, mehnat migrantlarining shaxsiy hayoti va onlayn xavfsizligini himoya qilish maqsadida ma‘lumotlarni yig‘ish, ulardan foydalanish va almashishni tartibga solish va nazorat qilish;
- ▶ Raqamli xizmatlarni ishlab chiqish va ulardan foydalanish bilan bog‘liq xarajatlarni mehnat migrantlari qoplamasligini ta‘minlash [9].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, globallashtirish dunyoda alohida a‘zo davlatlar o‘zlarining milliy migratsiya dasturlarini samarali ilgari surishda buni «yakka o‘zi» amalga oshirib olmaydilar. Sog‘liqni saqlash sohasidagi zaifliklar migratsiyaning barcha bosqichlarida va chegaralarni kesib o‘tishini hisobga olib, yuboruvchi va qabul qiluvchi mamlakatlar bilan ko‘p tomonlama diplomatik sa‘y-harakatlar talab etiladi. Mamlakatda alohida ma‘lumotlarga ega milliy migratsiya rejimini ishlab chiqish bo‘yicha hatti-harakatlar dalillarga asoslangan migratsiya siyosatini ishlab chiqish uchun sog‘liqni saqlash to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni o‘z ichiga olishi kerak. Bu migrantlarning sog‘lig‘idagi tendentsiyalarni tahlil qilish, sog‘liqni saqlash to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni ajratish va olingan saboqlarni almashish uchun axborot tizimlarini kuchaytirish uchun global miqyosda tadqiqot mutaxassislari, olimlar va siyosatchilarni bog‘lash uchun amaliy platformalardan boshlanishi mumkin.

Bir necha yillardan so‘ng, O‘zbekiston xalqaro miqyosda mehnat migratsiyasining muammolari va harakatchanligini oldini olish uchun o‘z platformasini taqdim etadi. Raqamli texnologiyalar dunyo mamlakatlari jamiyatlariga migrantlarning ulkan hissa qo‘shishlarida yuzaga keladigan katta muammolar va to‘siqlarni yengib chiqishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://www.forbes.com/sites/federicoguerrini/2014/08/08/using-big-data-to-understand-migrations/#4b0ef2a37007>
2. 2017. Progress of the implementation of Recommendations adopted at the 3rd – 8th ASEAN Forums on
3. Migrant Labour: Background paper to the 9th AFML (Bangkok).
4. Farbenblum, B; Berg, L; Kintominas, A. 2018. Transformative technology for migrant workers: Opportunities, challenges, and risks (New York, Open Society Foundations).
5. <https://www.mwji.org/highlights/2018/11/report-transformative-technology-for-migrant-workers>
6. <https://kommersant.uz/цифровая-экономика-Узбекистана/>
7. <https://stat.uz/en/181-ofytsyalnaia-statystyka-en/6384-labor-market>
8. <https://ilabour.oii.ox.ac.uk/online-labour-index/>
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 20.08.2019-yildagi «Chet elda vaqtincha ishlash bilan shug‘ullanuvchi O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari va ularning oila a‘zolarini himoya qilish kafolatlarini yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» gi qarori.
10. Digitalization to promote decent work for migrant workers in ASEAN. Thematic background paper for the 11th ASEAN Forum on Migrant Labour (AFML), 29–30 October 2018, Singapore, page 11.

**Goyipnazarov Sanjar Bakhodirovich,
PhD, Head of the HRM department at
Tashkent State University of Economics
Fayzieva Muyassarzoda Khancharovna
MBA student, Binary Graduate School,
Tashkent Institute of Finance**

HUMAN CAPITAL AND METHODOLOGICAL ASPECT OF CALCULATING IT: A GLOBAL APPROACH

**ИНСОН КАПИТАЛИ ВА УНИ ҲИСОБЛАШНИНГ МЕТОДОЛОГИК ЖИҲАТИ:
ГАЛОБАЛ ЁНДОШУВ**

**ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ЕГО РАСЧЕТА:
ГАЛОБАЛЬНЫЙ ПОДХОД**

Abstract. *The development trend of the world economy shows that one of the important factors of development is the knowledge, skills, abilities, ability and need to continue their education. In developed economies, the share of human capital in national wealth is up to 80%. In this regard, special attention is paid to the development of human capital in the developed countries of the world. In the process of building a new Uzbekistan, special attention is paid to issues such as economic growth, employment and quality of life, development of human capital. Economic growth is directly related to employment and health, quality of life, the level and quality of development and competitiveness of the education system. In particular, the human capital currently formed in Uzbekistan does not fully meet the needs of the economy for highly qualified personnel. Therefore, in the context of the development of innovative economies and digital technologies, it is expedient to improve the methodology of calculating human capital and the mechanisms that encourage its growth. Taking into account the world experience, this article proposes a methodology for identifying and evaluating key indicators of human capital at different levels as an important factor in the development of the national economy.*

Key words: *human capital, human resources, human capital index, expected years of school*

Аннотация. *Жаҳон иқтисодиёти ривожланиш тенденциясининг кўрсатишича, тараққиётнинг муҳим омилларидан бири сифатида билим, маҳорат, малака, ўқишни давом эттиришга бўлган қobiliят ва эҳтиёж алоҳида аҳамият касб этмоқда. Иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда миллий бойликдаги инсон капитали улуши 80 фоизгачани ташкил этади. Шу жиҳатдан, жаҳоннинг тараққий этган мамлакатларида инсон капиталини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Янги Ўзбекистонни барпо этиш жараёнида иқтисодий ўсиш суръатларини таъминлаш, аҳоли бандлиги ва турмуш сифатини ошириш, инсон капиталини ривожлантириш*